

Araştırma Makalesi/Research Article

Makedonya Örne Kùltüründe Hayvan Figürlü Çoraplar

Mehmet Ali Eroğlu* – Feriha Akpınarlı**

(ORCID: 0000-0001-5576-9333 – 0000-0001-9073-059X)

Makale Gönderim Tarihi

25.05.2023

Makale Kabul Tarihi

18.09.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Eroğlu, M. A.- Akpınarlı, F., “Makedonya Örne Kùltüründe Hayvan Figürlü Çoraplar”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/2 (Eylül 2023): 1481-1512.

APA: Eroğlu, M. A.- Akpınarlı, F. (2023). Makedonya Örne Kùltüründe Hayvan Figürlü Çoraplar. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 1481-1512.

Öz

Türk sanatının kökenleri Orta Asya Bozkırlarından başlayarak, günümüz Anadolu topraklarına ve Balkanlara kadar uzanmaktadır. Uzun yıllar Osmanlı hakimiyetinde kalan Balkan coğrafyasının bir çok ülkesinde Türk sanatının izlerini görmek mümkündür. Türk sanatının Balkanlarda uzun bir süre görüldüğü ülkelerden birisi de Makedonya’dır. Özellikle Üsküp, Osmanlı Mimari eserlerinin günümüze kadar ulaştığı ve Osmanlı el sanatlarının görüldüğü bir yerleşim yeridir.

Osmanlı’nın Balkanları fethi ile birlikte Anadolu’dan Balkanlara kültür-sanat göçü de yaşanmıştır. Bu kültür-sanat göçüyle Kuzey Makedonya’da Osmanlı sanatının izleri görülmüştür. Bu izler günümüzde Kuzey Makedonya’nın önemli

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakùltesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Türkiye, m-ali-eroglu@hotmail.com.

Assoc. Prof. Dr., Akdeniz University, Faculty of Fine Arts, Department of Traditional Turkish Arts, Turkey.

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakùltesi, Türkiye, ferihaak@gmail.com.

Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Art and Design, Turkey.

simgelerinden biri olan Üsküp Türk Çarşısında günümüze kadar devam etmektedir.

Üsküp Türk çarşısında, Türk el sanatlarının izlerinin görüldüğü birçok işyeri bulunmaktadır. Bu iş yerlerinde gerek Türk kültürü gerekse Balkan kültürünün özelliklerini yansıtan ürünlerin teşhir ve satışı yapılmaktadır. Mayıs 2022’de Türk sanatının Balkanlardaki izlerini tespit etmek amacıyla Kuzey Makedonya’da Üsküp ve Kalkandelen, Kosova’da Prizren ve Priştine, Karadağ’da ise Rojea, Akova ve Berane bölgelerinde alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırmasının bir bölümünü oluşturan Kuzey Makedonya Üsküp çarşısında Türk kültürü ile benzerlik gösterebilecek örme çoraplar ve el dokumaları ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Alan araştırması esnasında Hamza Murat isimli koleksiyonerin örme çorap arşivi fotoğraflanarak incelenmiştir.

Bu çalışmada Kuzey Makedonya folklorunun bir parçası olan el örmesi hayvan figürlü çoraplar; desen, renk, kompozisyon, hammadde ve teknik özellikleri açısından incelenmiş, literatür bilgileri ile desteklenerek kataloglanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Çoraplar, Kuzey Makedonya, Üsküp, Örme Çoraplar, Hayvan Figürlü Çoraplar

Animal Figured Socks in Macedonian Knitting Culture

Abstract

Turkish art has diverse origins, including Central Asian steppes, Anatolia, and the Balkans. Ottoman influences can be seen in Balkan nations like Macedonia, notably in Skopje's architecture and handicrafts.

Following the Ottoman conquest of the Balkans, Anatolia's culture and art migrated to the region. Due to this culture-art migration, traces of Ottoman art have been observed in North Macedonia. These remnants may still be seen today at the Skopje Turkish Bazaar, one of North Macedonia's most significant symbols.

Skopje's Turkish bazaar preserves Turkish handicrafts, showcasing products reflecting both Turkish and Balkan cultures. A field study in May 2022 explored Turkish art remnants in North Macedonia, Kosovo, and Montenegro. Research conducted in the Skopje bazaar focused on socks and weavings similar to Turkish culture. The fieldwork documented and examined collector Hamza Murat's knitted sock collection.

In this study, hand-knitted stockings with animal figures, which are a part of the folklore of North Macedonia; analyzed in terms of pattern, color,

composition, raw material and technical properties, and cataloged by supporting with literature information.

Keywords: Traditional Socks, North Macedonia, Skopje, Knitted Socks, Animal Figured Socks.

Giriş

Kültür; toplumdan topluma farklılıklar gösteren, geçmişten beri devam eden, sürekliliği olan, yaşanılan topluma özgü; örf, adet, gelenek ve görenekleri oluşturan düşünce ve yaşam tarzıdır. Yaşanılan coğrafi koşullara ve inançlara göre farklılıklar gösterebilmektedir. Bu farklılıkların bir araya gelmesi sonucunda kültürel çeşitlilikler oluşmaktadır.

Kültürel çeşitliliklerden olan; gelenek, görenek, âdet, inanç, dil, tarih, coğrafya vb. unsurlar, her toplumun yapısına göre şekillenmektedir. Toplumların yapısına göre şekillenen bu unsurların yansıtılmasında sanatın da yeri oldukça büyüktür. Bireyler; duygu ve düşüncelerini sanat aracılığıyla karşı tarafa aktarabilmektedirler. Tüm bu sebeplerden dolayı kültür ve sanat birbirinden ayrılmaz bir ikili olarak görülmektedir. Kültür ve sanat kavramı içerisinde toplumların izlerini yansıtan farklı sanat tarzları bulunmaktadır. Bu sanat tarzları arasında en önemlilerinden birisi de el sanatlarıdır.

“El sanatları insanoğlu var olduğundan beri tabiat şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak, örtünmek ve korunmak amacı ile ilk örneklerini vermiştir. Daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişimler gösteren el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır hale gelerek ‘geleneksellik’ vasfı kazanmıştır.”¹

Bireyler; bilgi, tecrübe, yetenek ve yaratıcılıklarından faydalanarak, mevcut olan veya kolay ulaşılabilen hammaddeler, çeşitli araçlar, teknikler aracılığıyla kendi birikimlerini yansıtan el sanatları ürünlerini üretmektedirler. El sanatları kültürel değerlerin yansıtılması amacıyla

¹ Hatice Feriha Akpınarlı ve Esra Seçim, “Geleneksel Dantel Motiflerinin Lazer Kesim Yöntemi ile Tekstil Yüzeyine Aktarılması” *Kesit Akademi Dergisi*, 4 (15) (2018), s. 193

yapıldığı gibi; gelir getirme, ekonomik fayda sağlama, boş zamanları değerlendirme vb. amaçlarla da yapılabilmektedir.²

Birçok toplumda önemli bir yerde olan el sanatları Türk kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Türk kültür ve sanatı; Orta Asya'dan Anadolu topraklarına, Anadolu'dan Balkanlara kadar geniş bir coğrafi alanda varlığını sürdürmektedir. Binlerce yıllık bir geçmişi olan Türk kültür ve sanatının Balkanlardaki izlerini aramak amacıyla, tarafımızca farklı tarihlerde çeşitli Balkan ülkelerine gidilmiştir. Mayıs 2022 tarihinde de Makedonya, Kosova, Sırbistan ve Karadağ'a gidilerek alan araştırması yapılmıştır.

Bu çalışmada; uzun yıllar Osmanlı hâkimiyetinde kalmış, günümüzde de Osmanlı İmparatorluğunun mimari ve el sanatları alanında izlerinin görüldüğü bu topraklarda, Makedonya kültüründe önemli bir yerde olan örme çoraplar incelenmiştir. Özellikle Üsküp yöresinde tespit edilen ve Tetova (Kalkandelen), Gostivar folklorunun da etkilerinin görüldüğü, hayvan figürlü el örmesi çorapların; desen, renk ve kompozisyon özelliklerinin incelenerek kataloglanması amaçlanmaktadır.

Alan araştırmasından elde edilen örnekler ve bilgiler, literatür taraması sonucu elde edilen bilgilerle desteklenerek karşılaştırılmış ve çalışmanın ilgili bölümlerinde bu bilgilere yer verilmiştir. Kaynak kişi Hamza Murat, yapılan görüşmede; arşivindeki çorapları, Üsküp ve çevresinden topladığını, özellikle Tetova (Kalkandelen) ve Gostivar köylerinden satın aldığını söylemiştir.

Araştırmanın yapıldığı yer olan ve “eski Üsküp çarşısı” veya “Üsküp Osmanlı çarşısı” olarak bilinen bu bölge; Osmanlı'nın mimari özelliklerini yansıtan bir yerleşim yeridir. Üsküp denildiğinde ilk akla gelen, turistlerin sıklıkla uğradığı, alışveriş yaptığı bir bölgedir. Kuzey Makedonya yönetimi, son 20-30 yılda Üsküp Osmanlı çarşısına alternatif ve adeta yeni bir gezi mekânı olarak, 2-3 kilometre uzaklıkta olan bir yerleşim yerine çok sayıda büyük ebatlı heykeller yaptırmıştır. Heykellerin büyük bir kısmı dini ve mitolojik izler taşımaktadır. Bu heykellerin olduğu alanları ışıklandırıp daha dikkat çekici hale getirerek, Üsküp'te görülen

² Taciser Onuk, Feriha Akpınarlı ve Hülya Serpil Ortaç, “Balkan Ülkelerinden Bulgaristan ve Anadolu Türk El Sanatlarının Ortak Özellikleri”, *Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı Sempozyumu*, İstanbul, 12–14 Aralık 2003, s. 386.

Osmanlı izlerini gölgelemeye çalışmakta, Üsküp Osmanlı çarşısına alternatif ve daha dikkat çekici bir mekân oluşturarak ilgiyi bu bölgeye kaydırmayı hedeflemektedirler. Fakat bu girişimin çok da başarılı olduğu söylenemez. Üsküp denildiği zaman akla ilk gelen ve gezilmesi gereken yerlerden biri günümüzde halen Üsküp Osmanlı çarşısıdır. Özellikle bu çarşıda, geleneksel dokuma ve örme çoraplar ile Balkan kültürünü yansıtan diğer ürünlerin satışının yapıldığı çok fazla mekân bulunmaktadır. Bu mekânlardan birisi de Oldbazaar No:27 Skobje adresinde bulunan Oriental Art'tır. Bu işyerinin sahibi olan Hamza Murat; antika eserler toplamakta, el örgüsü ve el dokuması ürünlerin koleksiyonerliğini yapmaktadır.

Türk ve Makedonya Kültüründe Çorap Örucülüğü

El sanatları ürünlerinde dokuma, örme, baskı, deri, vb. teknikler kullanılmaktadır. Bu tekniklerden biri olan el örücülüğü; tığ, şiş, mekik, firkete, iğne vb. araç gereçlerle kolayca yapılmaktadır.

“Örgü; ‘örmek eylemi ya da biçimi’ olarak yâda ‘tığ ya da şişler kullanarak yün, pamuklu, metal, ipek vb. gibi ipliklerle oluşturulan ilmekleri iplik dolayıp, sarıp, geçirip, yürüterek yapılan işlem’ şeklinde tanımlanmaktadır.”³

Örucülük sanatının kökleri çok eskilere dayanmaktadır. Bu sanatın bir parçası olan çorap örücülüğü ise, M.Ö. VIII. yüzyıla kadar uzanan bir geçmişe sahiptir ve geleneksel el sanatları kapsamında önemli bir yerde olan XVIII. yüzyılda Avrupa'da, örücülük sanatının yaygın bir şekilde kullanıldığı ve geliştiği bilinmektedir.⁴

“Örgü sanatının tarihi ise; çok eskilere dayanmaktadır. M.Ö. VII., VIII. yüzyıllar arasında Orta Asya'da yaşayan Hunlara ait Pazırık 2. kurganındaki bulgular arasında konç kısmı koç boynuzu motifleri ile süslü yün çoraplar bulunmuştur.”⁵

El sanatlarının bir çok alanında Türkler kendilerine özgü motif ve kompozisyon özellikleri eserler ve ürünler üretmişlerdir. Bu ürünlerden bir tanesi de ilk çağlardan günümüze kadar gelen örme kültürü ve çoraplardır. Tarihi kaynaklara bakıldığı zaman çorabın geçmişinin çok

³ H. Örcün Barışta, *Türk El Sanatları*, Ankara, 1998, s. 133.

⁴ Hande Kılıçarslan, Filiz N. Ölmez ve Sema Etikan, “Kırşehir Yöresi El Örgüsü Çorapları: Günümüz Örnekleri” *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (1) (2020), s. 25.

⁵ Nejat Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, İstanbul, 1972, s. 12.

eskilere görölmektedir. Özellikle Hunlara ait kurganlardaki kazılardan elde edilen koçboynuzu motifli yün çorap Türklerin örme işlemini çok öncelerden bildiğinin açık bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Çoraplar, ayaklara giyilen ve dize veya baldırın yarısına kadar uzanan, dış etkenlere karşı koruma sağlayan ve giysi kombinlerini tamamlayan bir tekstil ürünü olarak tanımlanmaktadır.⁶

“El örgüsü çorapların üzerinde yer alan motifler, giyenin ait olduğu toplumu, yöreyi, köyü yansıtan yöresel ve kültürel sembol olmanın yanında kullanılan renkler, motifler dinsel ve büyüsel inancı simgelemektedir. Aynı zamanda sosyal ve medeni durumu belirlemede, duygu ve düşüncelerin aktarılmasında da rol oynamaktadır.”⁷

İnsanları dış etkenlerden koruyan, yöresel giyimin önemli bir parçası olan ve giyim kombinlerini tamamlayan el örgüsü çoraplar günlük hayatın vazgeçilmez unsurlarındandır. Üretildikleri yörelere göre çeşitlilik gösteren örme çoraplar; üzerlerindeki motifler, örgü teknikleri, kullanım amacı, renk ve desen özellikleriyle o bölgenin kültürel yapısını yansıtmaktadırlar.⁸

Halk kültüründe çeyiz âdetinde de yer almakta olan örme çoraplarda;

“Bireylerin yaşadıkları bölgede bulanabilen bitkisel veya hayvansal liflerden elde edilen iplikler, şiş veya mil adı verilen çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Şiş üzerine atılan ilmekler ile örgü yüzey elde edilmektedir.”⁹

El örgüsü çoraplar; kullanım amacına göre, gündelik kullanıma (kadın, erkek ve çocuk ölçülerinde), törenlerde ve özel günlerde kullanımına (çeyiz, gelin ve damat, yol, töre, asker çorapları vb.), malzemesine (yün, pamuk, tiftik ve sentetik çoraplar), örgü tekniğine (renkli desenli, ajurlu, düz ve desenli örgü) göre çeşitlenmektedir.¹⁰

El örgüsü çoraplar, beş şiş kullanılarak burun veya konç ağzından başlanarak örölmektedirler. Konç ağzı denilen kısım genellikle delikli

⁶ Aysen Soysaldı ve Adem Çolak, “Bolu-Gerede İlçesi Mangallar Köyü El Örgüsü Çorap ve Patikleri” *İdil Dergisi*, 7 (49) (2018), s. 1202.

⁷ Pınar Arslan ve Hatice Feriha Akpınarlı, “Karadeniz Çalıkı Teknikli Çorapların Tasarım Özellikleri” *İdil Dergisi*, 0 (65) (2020), s. 166.

⁸ Kılıçarslan, Ölmez ve Etikan, a.g.m., s. 25.

⁹ Arslan ve Akpınarlı, a.g.m., s. 166.

¹⁰ Hatice Feriha Akpınarlı, “El Örgüsü Çorapların Teknik Desen Renk ve Kullanım Özellikleri” (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1995), 17.

örgü veya lastikle çift katlı olarak örülerek ve bu örgü deliklerinden geçirilen kordonla diz altına sabitlenerek yapılmaktadır.¹¹

El örgüsü çoraplar yapısal olarak 5 bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümler; konç ağzı, konç, taban, topuk, burun olarak tanımlanmaktadır.

Burun: Ayak parmaklarını saran kısım olarak bilinmektedir. Çoğu yörede, çoraplar burundan veya konç ağzından örülmeye başlamaktadır. El örmesi çoraplar hakkındaki kaynaklarda, örme işlemine genellikle burun kısmından başlandığından söz edilmektedir.

Bu kısım örülürken, örme işlemine parmak ucundan başlanmaktadır. Örme işlemi şişe üç veya beş ilmek atılarak gerçekleştirilmektedir. Örme ilerledikçe ilmekler eşit olarak dağıtılmakta, her bir sıra bir ilmek örülerek yanındaki ilmeğin dibinden geçirilip yeni bir ilmek oluşturularak devam edilmektedir. Örülen sıraları artırma işlemi, çorabın genişliği istenen ölçüye gelene kadar devam etmekte ve burun kısmı bu şekilde tamamlanmaktadır.¹²

Taban: Burun kısmından sonra gelen, ayağın alt kısmını oluşturan, konç kısmına kadar olan bölüme taban kısmı denilmektedir.¹³

Topuk: Giyildiğinde topuğu tamamen saran, konç ile taban arasında kalan kısma verilen isimdir.¹⁴

Konç: Farklı uzunluklarda örülebilen, konç ağzı ve topuk kısımları arasında kalan bölüm olarak bilinmektedir.¹⁵

Konç Ağzı (Lastik): Yine konç kısmı gibi farklı uzunluklarda örülebilen, konç kısmının bitiminden sonra gelen, çorabın kaymasını engelleyen ve düzgün durmasını sağlayan kısma denilmektedir.¹⁶

¹¹ Soysaldı ve Çolak, a.g.m., s. 1202.

¹² Zeynep Balkanal, "Ankara İli Polatlı Yöresi El Örgüsü Çoraplar" *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 9 (17) (2016), s. 154-55. Asiyan Çiftçi, "Kayseri İli Çorap ve Patiklerindeki Motiflerin Tekstil Tasarımına Uygulanması" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2017), 30-31.

¹³ Balkanal, a.g.m., s. 154-55. Çiftçi, a.g.t., s. 30-31.

¹⁴ Balkanal, a.g.m., s. 154-55. Çiftçi, a.g.t., s. 30-31.

¹⁵ Balkanal, a.g.m., s. 154-55. Çiftçi, a.g.t., s. 30-31.

¹⁶ Balkanal, a.g.m., s. 154-55. Çiftçi, a.g.t., s. 30-31.

Yapısal olarak farklı bölümlere sahip olan örgü çoraplarda bu bölümler Anadolu'nun Erzincan, Ağrı, Kars, Hakkâri, Malatya, Van, Muş, Erzurum yörelerinde aynı şekilde isimlendirilmektedirler. Bununla birlikte örme çorapların üzerinde görülen motifler yörelere göre çeşitlilikler gösterebilmektedir. Çoraplar; figürlü, nesnel, bitkisel, geometrik ve sembolik anlamlarına göre de gruplanabilmektedirler. Figürlü motifler; insan, hayvan gibi canlı varlıkların tamamını veya bir bölümünün kullanıldığı motiflerdir. Nesnel motifler; muska, kandil, küpe gibi motiflerden oluşmaktadır. Bitkisel motifler ise; doğadaki çiçekler, yapraklar, ağaçlar, meyveler gibi bitkisel unsurlardan oluşan desenlerin olduğu motiflerdir. Geometrik motifler; çapraz, düz, üçgen, kare, altıgen, zikzak çizgiler gibi şekilleri içeren motiflerdir.¹⁷

Motiflerin doğadaki veya çizimlerdeki hatları her zaman aynı ölçüde ve formda uygulanamayabilir. Özellikle bazı sanat dallarında geometrik formlar ve keskin kavisler yumuşatılarak, bitkisel formlar ise geometrik formlara dönüştürülerek uygulanabilmektedir. Geleneksel örgü işlemlerinde ise örgünün doğası ve yapılış tekniğinin gereği olarak bitkisel ve yuvarlak hatlar örgüde tam verilemeyeceği için geometrik tarzda uygulanmaktadırlar.

Örme çoraplar genellikle figürlü, nesnel, bitkisel, geometrik ve sembolik olarak gruplandırılmakla birlikte; bu gruplandırmayı destekleyen aynı zamanda farklı gruplandırmaları da tanımlayan kaynaklar mevcuttur.

“Bitkisel bezemeler; Doğada var olan çiçek, yaprak ve meyve gibi bitki türlerinin motif olarak kullanılması şeklinde oluşmuştur, meyve motifleri köy çoraplarında şehirlerde örülene nazaran daha çok görülmektedir.”¹⁸

¹⁷ Banu H. Gürcüm ve Aslıhan Çifçi, “Geleneksel Örme Motiflerinin Koleksiyon Yaratım Unsuru Olarak Kullanılması: Kayseri Çorap Örucülüğü Örneği” *Social Sciences Studies Journal*, 3 (8) (2017), s. 448.

¹⁸ Kenan Özbek, *El Sanatları I Anadolu Çorapları*, Ankara, 1945, s. 8. Vildan Köklü, “Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri ve Yeni Tasarımlar” (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1997), s. 80. Hacer Arslan Kalay, “Bir Kültürel Miras Varlığı Olarak Gevaş İlçesinde Geleneksel Çorap Örmeciliği” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0 (35) (2017), s. 373.

“Figürlü Bezemeler; Canlı varlıklarının bütünün ya da bir kısmının işlenmesi sonucu oluşturulan motiflerdir. Koçboynuzu, kurt izi, deveboynu vb.”¹⁹

“Nesneli Bezemeler; Çeşitli ev eşyaları ve takılardan esinlenilerek oluşturulan motiflerdir. Küpe, sandık, kadeh, ibrik, çakmak vb. motifler yaygın olarak uygulanmaktadır.”²⁰

“Geometrik Bezemeler; Çizgi hatlarıyla oluşturulmuş motiflerdir. Baklava, yıldız, çapraz gibi örnekler mevcuttur.”²¹

“Arkeolojik eserler üzerindeki süsler; Anadolu’nun çeşitli yerlerinde bulunan arkeolojik eserlerde yer alan resim veya şekillerin aynılarının ya da benzerlerinin kullanılması ile yeni motif oluşturulur.”

“Süs eşyalarından veya yazılardan kopyalar: Halı, kilim, şal, işleme gibi türlerde kullanılan motiflerdir.”²²

“Semboller; Dokuyan kişinin duygu ve düşüncelerini yansıtan motiflerdir. Yandım alamadım, sarhoş yolu, ergen bıyığı, yârimi eller aldı vb.”²³

Farklı örgü teknikleri ve farklı desen, renk ve kompozisyonların uygulandığı örme çoraplar birçok kültürde karşımıza çıkmaktadır. Bu kültürlerden birisi de sınır komşumuz olan Kuzey Makedonya’dır. Makedonya örme kültüründe birbirinden farklı desen ve kompozisyonların uygulandığı, renk çeşitliliğinin fazla olduğu çorap örneklerini görmek mümkündür.

Günümüzde Kuzey Makedonya, birden fazla ulusu barındıran ve çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Bu kapsamda bölgedeki Türk varlığının çok eskilere dayandığı bilinmektedir. Hunların yaklaşık 380 yılından sonra Balkanlar’a yerleştikleri düşünülmektedir. Bölgenin Osmanlı hâkimiyetine geçmesinden sonra kendi kültürlerini rahatlıkla yaşayabilen halkın, Türk kültürünü tüm özellikleriyle benimsedikleri bilinmektedir.²⁴

¹⁹ Köklü, a.g.t., s. 77. Kalay, a.g.m., s. 373.

²⁰ Özbel, a.g.e., s. 8. Köklü, a.g.t., s. 80. Kalay, a.g.m., s. 373.

²¹ H. Örcün Barışta, “Türk Sanatlarından El Örgüsü Çoraplar” *Erdem Dergisi*, 2 (6) (1986), s. 877. Köklü, a.g.t., s. 84. Kalay, a.g.m., s. 373.

²² Fatma Yıldırım, “Dokumacılık Sanatının Trabzon/Şalpazarı Yöresindeki Yansıması ve Motif İncelemesi: Çanta ve Çorap Örneği” *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 0 (26) (2015), s. 103. Kalay, a.g.m., s. 373.

²³ Özbel, a.g.e., s. 8. Yıldırım, a.g.m., s. 103. Kalay, a.g.m., s. 373.

²⁴ Melek Tufan, E.Elhan Özus ve Filiz Erden, “Makedonya Üsküp Yöresi Giysilerinden Kına Kıyafeti” *International Journal of Culture and Sport*, (Özel Sayı 4) (2015), s. 199. H. Feriha Akpınarlı, “Anadolu ve Makedonya El Örgüsü Çorapların Ortak Özellikleri”, *Türk Kültürü*,

Günümüzde halen Kuzey Makedonya'nın bazı bölgelerinde uzun yıllardan beri yaşayan Türkler, kendi kültürlerinin izlerini yaşatmaktadır. Türklerin Makedonya'ya olan göçü, Osmanlı'nın Balkanlardaki hâkimiyetinden önce başlamış olup, en yoğun göç dalgasının I. Bayezid döneminde Anadolu Yörükleri öncülüğünde gerçekleştiği bilinmektedir. Yörükler, Anadolu'nun orta ve batı bölgeleri ile Marmara Bölgesi'nden Balkanlar'a göç etmiş ve Balkanlar'a ulaştıklarında farklı bölgelere dağılarak yerleşmişlerdir. Kuzey Makedonya'nın doğusuna yönelen Yörük gruplarının bir kısmı yerleşik hayata geçerek dağ yamaçlarında yaşamıştır. Bu göçlerin, bölgenin canlandırılması ve insansız bölgelerin yerleşime açılarak güvenliğinin sağlanması amacıyla gerçekleştirildiği bilinmektedir. Anadolu'dan Balkanlara göç dalgasının XVI. yüzyılın sonuna kadar devam ettiği, ancak XVII. yüzyılda tamamen sona erdiği bilinmektedir.²⁵

Tarihi kayıtlar incelendiğinde; Osmanlı-Türk egemenliğinin Balkanlar'da beş yüz yıla yakın bir süre devam ettiği, barış ve huzur içinde bir yaşam sağlandığı görülmektedir. Türklerin etkisiyle bu coğrafyanın kültürü de şekillenmiştir. Resmi rakamlara göre 2016 yılında Kuzey Makedonya'da 78 bin, gayri resmi rakamlara göre ise yaklaşık 100 ila 150 bin arasında Türk yaşadığı bilinmektedir. Ancak günümüzde bu bölgelerde varlıklarını sürdürmeye çalışan Kuzey Makedonya'daki Türklerin sayısı her geçen gün azalmaktadır.²⁶

Kuzey Makedonya kültürel olguları içerisinde kıyafetler ve kıyafet tamamlayıcı olan çoraplar oldukça önemli bir unsur olarak görülmektedir. Balkan ülkelerinin sınırları birbirlerine oldukça yakın olduğu için gerek sosyolojik gerekse sanatsal açıdan birbirleri ile etkileşim halinde olmuşlardır. Kuzey Makedonya'da görülen bir çorap örneğinin benzerinin Kosova'da da görülmesi bu etkileşimin açık bir göstergesidir. Makedonya halkının giyim tarzı, kullanılan malzemeler, kesimleri ve süslemeleriyle bölgedeki çorap örme geleneğine zengin bir çeşitlilik kazandırmıştır. Crona Gora, Tetova, Gostivar, Debar, Bitola, Radovish, Kumanovo, Ohri, Prilep yörelerinde birbirinden farklı özellikte örme çorap örneklerine rastlanmaktadır.

Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu - Türkiye Makedonya İlişkileri, Makedonya, 31 Ağustos - 06 Eylül 2018, s. 64.

²⁵ Selda Adiller, "Alikoç Köyü (Makedonya) Özelinde Kadının Evlilik Göçü" *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (27) (2013), s. 182; Ülkü Küçükkurt, "Kuzey Makedonya-Valandova-Çalık Köyünde Türkan Zulfikarova'nın Dokuduğu Çarşafık Kumaşlar" *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 13 (26) (2020), s. 689

²⁶ Küçükkurt, a.g.m., s. 689.

Görsel 1: Crona Gora, Tetova, Radovish, Kumanova, Ohri Yörelerinden Çorap Örnekleri²⁷

Makedonya Hayvan Figürlü Çorapların Özellikleri

Kuzey Makedonya Üsküp, Tetova, Gostivar bölgelerine ait olan ve bu çalışmanın örneklemini oluşturan hayvan figürlü çorapların iplik özelliği incelendiğinde; yün, pamuk ve orlon iplik kullanıldığı, eski çorap örneklerinde ise sadece yün ipliklerin kullanımı görülmektedir. Son 20-30 yıl içerisinde üretilen çoraplarda ise orlon ve pamuk iplik kullanımı görülmektedir. Kaynak kişi; yün ipliklerin çabuk yıprandığını, özellikle topuk kısımlarının çabuk delindiğini, bu sebepten dolayı artık yün iplik yerine pamuk ve orlon ipliklerin kullanıldığı bilgisini aktarmıştır.²⁸

Çorapların örülmesinde ucu kancalı 5 şiş kullanılmış, özellikle konç kısmının sonunda bazı çoraplarda tek şiş kancası ile tığ tarzında yapılmıştır (Bkz. Görsel 8-9-10-11-12-13). Bu tekniğe Anadolu çoraplarında Bursa Keles yöresinde rastlanmakta, buradaki halkın da Balkanlardan geldiği bilinmektedir.²⁹ Çoraplarda örgü tekniği olarak; düz ve renkli desenli örgü tekniği kullanılmıştır. Renkli desenli örgüde motifler düz örgü tekniği ile yerleştirilmiş, bazı örneklerde ise Rize ili Hemşin, Çamlıhemşin ilçelerinde görülen “çalıklı tekniği” denilen örme tekniği görülmektedir.

²⁷ Akpınarlı, a.g.m 63-64.

²⁸ Hamza Murat, “Kuzey Makedonya Üsküp Örne Çorapları Hakkında Görüşme,” Mehmet Ali Eroğlu tarafından yapılan sözlü görüşme, 16 Mayıs, 2022; Mehmet Ali Eroğlu, *Eski Osmanlı Çarşısı Alan Araştırması*, 2022. Araştırma Notları. Üsküp/Kuzey Makedonya.

²⁹ Vedat Çalışkan ve Cengiz Akbulak, "Bursa Kentine Yönelik Göçlerin Gecekondulaşma Sürecine Etkiler: Uludağ Yamaçlarındaki Gecekondu" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (12) (2010), s. 119

Çalıklı tekniğinde; “desene göre renkli desen ipliği sağ ele alınır, sol taraftaki şiş üzerine ilmek atarak halka oluşturulur, halkanın içerisinden sağ eldeki şiş geçirilir, zemin rengindeki iplikle ilmek örölür, halka yapılan iplik çekilerek desen oluşturulur, diğer ilmek desen rengine göre aynı işlemler yapılarak örölür.”³⁰ Kuzey Makedonya bölgesinde bu tekniğe verilen isim tespit edilememiştir. Makedonya çoraplarında “çalıklı tekniği” ile yapılan desenler; çorapların konç kısmının sonunda ve başlık kısmında görölmektedir. Bu desenlemede örgü daha sıkı olmakta ve az esnemektedir. Böylece çorap ayakta aşığıya kaymadan durmaktadır.

Görsel 2: Çalıklı Tekniği ile Yapılan Desen Örneği

Görsel 3: Düz Örgü Tekniği ile Yapılan Desen Örneği

Çorapların boy uzunlukları 30 ila 42 cm arasında, enleri 16 ila 20 cm arasında değişmektedir. Kaynak kişi Hamza Murat’ın çorapların yapılış tarihleri ile ilgili 30 ila 50 yıllık bir geçmişten söz etmektedir.³¹

Çoraplardaki renk özellikleri incelendiğinde; bir çorapta en az 5 renk en fazla 8 renk kullanıldığı görölmektedir. Bu renklerden kırmızı, yeşil, sarı, beyaz ve siyah renklerin örnekleme çorapların tümünde kullanıldığı

³⁰ Mediha Güler ve diğerleri., *Hemşin Çamlıhemşin El Örgüsü Çoraplar*, Ankara, 2010, s. 35.

³¹ Murat, *a.g.e.*, Sözlü Görüşme. Eroğlu, *a.g.e.*, Araştırma Notları

tespit edilmiştir. Renk yoğunluğuna göre incelendiğinde; 9 adet çorapta mavi, 7 adet çorapta hardal sarı, 5 adet çorapta turkuaz, 4 adet çorapta mor, 3 adet çorapta lacivert ve pembe, 1 adet çorapta turuncu rengin kullanıldığı tespit edilmiştir. Sadece bir çorap örneğinde sim iplik kullanılmıştır (Bkz. Görsel 8).

Çoraplarda en önemli unsur olan motifler; bölgenin kültürel özelliğini, doğa yapısını, inançlarını, çorabı ören bireyin duygu ve düşüncelerini yansıtan birer araçtır. Bezeme özellikleri açısından incelendiğinde; geometrik, bitkisel, figürlü, nesnel, sembolik ve yazılı bezemelerden yoğun olarak figürlü bezeme grubundaki hayvan figürlerinin kullanıldığı görülmektedir. Örneklem çoraplarda hayvan figürlerinden en çok 7 adet çorapta kuş motifi, 2 adet çorapta kelebek, 1 adet çorapta geyik, 1 adet çorapta horoz, 1 adet çorapta sinek ve 1 adet çorapta çift başlı kartal motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Bazı örneklerde horoz-kelebek, sinek-kuş ve kuş-geyik gibi hayvan motiflerinin birlikte kullanıldığı müşahede edilmiştir.

Çift başlı kartal motifinin kullanıldığı 1 adet çorap örneğinde; Sırbistan ve Arnavutluk bayraklarında görülen çift başlı kuş figüründen esinlendiği bilgisine ulaşılmıştır (Bkz. Görsel 8). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere Balkan coğrafyasında kültürler arası sembolik benzerlikler bulunduğu kabul edilebilir.

Figürlü bezemelerde kalp motifinin bütün çoraplarda, kuşların arasında ve diğer motiflerin aralarında kullanıldığı görülmektedir. Bitkisel bezeme olan çiçek, dal ve yaprak motifleri; örücülük tekniğinin motifleri işlemede getirdiği zorunluklar sebebiyle geometrik tarzda örülmüştür. 1 adet çorap örneğinde ise kuş, kalp, bayrak, yıldız ve geometrik bezemelerin birlikte yer aldığı belirtilmelidir. Ayrıca çorapların taban kısmında ve diğer motiflerin boşluklarına geometrik bezemeye; düz çizgi, verev çizgi, kare, üçgen ve noktalar yerleştirilmiştir. Genellikle kuşlar birbirine bakacak şekilde ve karşılıklı olarak örüldüğü gibi sağ ve sol çoraplar giyildiğinde birbirine bakacak şekilde örülmüş olanları da bulunmaktadır.

Çorapların kenarlarında ve başlık kısmında günümüzde dekoratif olarak kullanılan, ponpon ya da püsküller yer almaktadır. Bu püsküller çorapların üretiminde kullanılan artan ipliklerden yapılmaktadır. Çoraplardaki çok renkliliğin; neşeyi ve mutluluğu simgelediği bilgisi

verilmiştir. Araştırma esnasında; sim iplikli, altın ve gümüş renkli çorap örnekleri de tespit edilmiştir. Bu örneklerin, çeyizlik çorap oldukları ve nişanla düğün arasındaki süreçte giyildiği bilgisi kaynak kişi tarafından paylaşılmıştır. Ayrıca kaynak kişi; çok desenli ve çok renkli çorapların gençler tarafından giyilmekte olduğu; az desenli, az renkli ve boyun kısmının desensiz, düz renkli olan çorap örneklerinin de orta yaşlı ve yaşlı kişiler tarafından tercih edildiği bilgisini de aktarmıştır (Bkz. Görsel 10).³²

Görsel 4: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 1 ve Figür Detayları³³

Çizim 1: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 1, Yüzey Alan Şeması³⁴

Tablo 1: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 1, Analiz Tablosu

Boyutları	30 x 17 cm
Motif ismi	Horoz, kelebek, çiçek, kalp
Figürlü Bezeme	Horoz, kelebek, kalp
Bitkisel Bezeme	Yaprak, dal, çiçek
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, verev çizgi
Kaynak kişi	Hamza Murat

³² Murat, *a.g.e.*, Sözlü Görüşme.

³³ Mehmet Ali Eroğlu, *Eski Osmanlı Çarşısı Alan Araştırması Fotoğraf Çekimi*, 2022. Fotoğraf Çekimi. Üsküp/Kuzey Makedonya.

³⁴ Mehmet Ali Eroğlu, *Makedonya Çorap Örneklerinin Yüzey Alan Şeması Çizimleri*, 2023. Dijital Çizim. Türkiye.

Görsel 5: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 2 ve Figür Detayları³⁵

Çizim 2: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 2, Yüzey Alan Şeması³⁶

Tablo 2: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 2, Analiz Tablosu

Boyutları	32 x 18 cm
Motif İsmi	Kuş, çiçek, sinek
Figürlü Bezeme	Kuş, sinek, kalp
Bitkisel Bezeme	Çiçek
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, vev çizgi
Kaynak Kişi	Hamza Murat

³⁵ Eroğlu, *a.g.e.*, Fotoğraf Çekimi

³⁶ Eroğlu, *a.g.e.*, Dijital Çizim

Görsel 6: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 3 ve Figür Detayları³⁷

Çizim 3: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 3, Yüzey Alan Şeması³⁸

Tablo 3: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 3, Analiz Tablosu

Boyutları	38 x 20 cm
Motif İsmi	Kuş, yıldız, Yugoslavya bayrağı, kalp
Figürlü Bezeme	Kuş, kalp
Bitkisel Bezeme	Yaprak, dal, çiçek
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, verev çizgi
Nesneli Bezeme	Bayrak, yıldız
Kaynak kişi	Hamza Murat

³⁷ Eroğlu, *a.g.e.*, Fotoğraf Çekimi

³⁸ Eroğlu, *a.g.e.*, Dijital Çizim

Görsel 7: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 4 ve Figür Detayları³⁹

Çizim 4: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 4, Yüzey Alan Şeması⁴⁰

Tablo 4: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 3, Analiz Tablosu

Boyutları	34 x 17 cm
Motif İsmi	Kelebek
Figürlü Bezeme	Kelebek, kalp
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, vevv çizgi
Kaynak kişi	Hamza Murat

³⁹ Eroğlu, *a.g.e.*, Fotoğraf Çekimi

⁴⁰ Eroğlu, *a.g.e.*, Dijital Çizim

Görsel 8: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 5 ve Figür Detayları⁴¹

Çizim 5: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 5, Yüzey Alan Şeması⁴²

Tablo 5: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 3, Analiz Tablosu

Boyutları	39 x 16 cm
Motif İsmi	Çift başlı kartal
Figürlü Bezeme	Çift başlı kartal, kalp
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, vevv çizgi
Kaynak kişi	Hamza Murat

⁴¹ Eroğlu, *a.g.e.*, Fotoğraf Çekimi

⁴² Eroğlu, *a.g.e.*, Dijital Çizim

Görsel 9: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 6 ve Figür Detayları⁴³

Çizim 6: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 6, Yüzey Alan Şeması⁴⁴

Tablo 6: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 6, Analiz Tablosu

Boyutları	36 x 19 cm
Motif İsmi	Geyik, Kuş
Figürlü Bezeme	Geyik, Kuş, kalp
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, vev çizgi
Kaynak kişi	Hamza Murat

⁴³ Eroğlu, *a.g.e.*, Fotoğraf Çekimi

⁴⁴ Eroğlu, *a.g.e.*, Dijital Çizim

Görsel 10: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 7 ve Figür Detayları⁴⁵

Çizim 7: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 7, Yüzey Alan Şeması⁴⁶

Tablo 7: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 7, Analiz Tablosu

Boyutları	34 x 18 cm
Motif İsmi	Kuş, Çiçek
Figürlü Bezeme	Kuş
Bitkisel Bezeme	Çiçek, saksı, yaprak
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, verev çizgi
Kaynak kişi	Hamza Murat

⁴⁵ Eroğlu, *a.g.e.*, Fotoğraf Çekimi

⁴⁶ Eroğlu, *a.g.e.*, Dijital Çizim

Görsel 11: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 8 ve Figür Detayları⁴⁷

Çizim 8: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 8, Yüzey Alan Şeması⁴⁸

Tablo 8: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 8, Analiz Tablosu

Boyutları	34 x 16 cm
Motif İsmi	Kuş, Çiçek
Figürlü Bezeme	Kuş, kalp
Bitkisel Bezeme	Yaprak, dal, çiçek
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, verev çizgi
Kaynak kişi	Hamza Murat

⁴⁷ Eroğlu, a.g.e., Fotoğraf Çekimi

⁴⁸ Eroğlu, a.g.e., Dijital Çizim

Görsel 12: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 9 ve Figür Detayları⁴⁹

Çizim 9: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 9, Yüzey Alan Şeması⁵⁰

Tablo 9: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 9, Analiz Tablosu

Boyutları	38 x 16 cm
Motif İsmi	Çiçek, tavus kuşu
Figürlü Bezeme	Tavus kuşu
Bitkisel Bezeme	Yaprak, dal, çiçek
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, vev çizgi
Kaynak kişi	Hamza Murat

⁴⁹ Eroğlu, *a.g.e.*, Fotoğraf Çekimi

⁵⁰ Eroğlu, *a.g.e.*, Dijital Çizim

Görsel 13: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 10 ve Figür Detayları⁵¹

Çizim 10: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 10, Yüze Alan Şeması⁵²

Tablo 10: Kuzey Makedonya Çorap Örneği 10, Analiz Tablosu

Boyutları	38 x 16 cm
Motif İsmi	Çiçek, Kuş
Figürlü Bezeme	Kuş, kalp
Bitkisel Bezeme	Yaprak, dal, çiçek
Geometrik Bezeme	Nokta, kare, düz çizgi, verev çizgi
Kaynak kişi	Hamza Murat

⁵¹ Eroğlu, *a.g.e.*, Fotoğraf Çekimi

⁵² Eroğlu, *a.g.e.*, Dijital Çizim

Sonuç

Türk kùltürü ve sanatı Orta Asya bozkırlarında filizlenip Anadolu topraklarında meyvelerini veren ve Anadolu topraklarından Balkan coğrafyasına kadar uzanan geniş bir coğrafi alanda varlığını sürdürmüştür. Balkanlara yaşanan göçlerle birlikte, Türk kùltür ve sanatı da Balkanlara taşınmıştır. Anadolu'dan Balkan topraklarına yerleştiren Türkler, yeni yaşam alanı olan bu topraklarda hem kendi kùltür birikimlerini hem de Balkanlardaki yerleşik yaşamın kùltürlerinden etkilenerek karma bir kùltürün temelini atmışlardır. Tüm bu sebeplerden dolayı; birçok yönüyle Balkan kùltürü ve sanatı ile Anadolu kùltür ve sanatı benzerlikler göstermektedir. Bu benzerliklere Anadolu folklorunun önemli bir parçası olan örme çoraplar ile Kuzey Makedonya kùltüründeki örme çoraplar örnek gösterilebilir.

Balkanlardaki Türk sanatının farklı coğrafyalardaki izlerini araştırmak amacıyla, Mayıs 2022 tarihinde, Kuzey Makedonya'nın Üsküp, Tetova ve Gostivar şehirlerine gidilerek burada bulunan örme çorap örnekleri incelenmiş, bu şehirlerde tespit edilen 10 adet hayvan figürlü çorabın, ülke kùltürünü ve doğasını yansıttığı tespit edilmiştir. Örme çoraplarda iplik olarak; pamuk, orlon ve yün iplikler kullanılmıştır. Yün iplik kullanılan çorapların daha eski çorap örnekleri oldukları, 20-30 yıl içerisinde üretilen çorap örneklerinin ise orlon ve pamuk ipliklerle örüldükleri tespit edilmiştir.

Çorapların örme işleminde; 5 şiş kullanıldığı; 5 adet örneğin konç kısmının, tek şiş ve tığ tekniği ile yapıldığı gör÷lmektedir. Literatür taraması sonucunda; bu tekniğin Anadolu çoraplarında Bursa ilinin Keles yöresinde yaygın olduğu bilinmektedir ve bu bölgedeki halkın da Balkanlardan geldiği düşün÷lmektedir. Çoraplarda düz ve renkli desenli örgü tekniği tercih edildiği tespit edilmiştir. Renkli desenli örgüde, motifler düz örgü tekniği kullanılarak yerleştirilmiştir.

Kuzey Makedonya'nın Üsküp şehrinde tespit edilen, Tetova ve Kalkandelen yörelerine ait olan çorap örneklerinin örgü teknikleri incelendiğinde özellikle Bursa/Keles, Rize/Hemşin, Rize/Çamlıhemşin yörelerindeki örgü teknikleri ile benzerlikler tespit edilmiştir. Özellikle Rize ili Hemşin ve Çamlıhemşin ilçelerinde kullanılan, "çalıklı tekniği" adı verilen örme tekniği ile Kuzey Makedonya'nın Üsküp şehrinde tespit edilen örme çorapların teknikleri benzerlik göstermektedir. Örme

tekniklerinde benzerliklere rağmen Kuzey Makedonya'nın Üsküp şehrinde bu tekniğe verilen isim tespit edilmemiştir.

Örneklem olarak özellikle hayvan figürlü çoraplar seçilmiştir. Hayvan figürlü çorap kompozisyonlarının içerisinde, Kuzey Makedonya coğrafyasının yeşilliklerini simgeleyen çiçek ve yapraklar kullanılmıştır. Özellikle çiçek, yaprak ve hayvan figürlerinde çok renkli kompozisyon sisteminin kullanılmasındaki etkenlerden biri; bölgenin coğrafi yapısı ve bitki örtüsüdür. Aynı zamanda neşeyi, mutluluğu ve hayat enerjisini yansıttığı için çok renkli olan çorap örneklerini yörede yaşayan gençlerin tercih ettikleri, düz renkli olan çorap örneklerinin ise orta yaşlı ve yaşlı kesim tarafından benimsendiği tespit edilmiştir.

Çoraplarda kullanılan gerek bitkisel kökenli motifler gerekse kuş ve benzeri hayvan figürleri geometrik tarzda uygulanmıştır. Bitkisel ve yuvarlık hatlı motif ve figürlerin köşeli, sivri hatlarla ve geometrik şekilde tatbikinin nedeni örgü tekniğinin yuvarlak formlara uygun olmamasından kaynaklanmaktadır.

Anadolu kültüründe yaygın olan çeyiz geleneği, Kuzey Makedonya kültüründe de görülmektedir. Yörede farklı malzeme, renk ve kompozisyonlarda örülmüş çorap örneklerine de rastlanmaktadır. Sim iplikli, altın ve gümüş renklerle örülmüş çorapların ise çeyizlik olduğu ve nişan ile düğün süreçlerinde giyildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Günümüzde el dokuması ve el örgüsü ürünlerin birçoğunda özünden uzaklaşmalar ve buna bağlı olarak da geleneksel ürünlerin kullanımında ve üretiminde azalmalar görülmektedir. Kuzey Makedonya folklorunun önemli bir parçasını oluşturan el örgüsü çorapların üretimi ve kullanımı gün geçtikçe azalmaktadır. Geleneksel ürünlerin kullanımı ve üretimindeki azalmalar bu ürünleri yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu ve benzeri çalışmalar ile tespit edilen örneklerin kataloglanarak gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

Adiller, Selda, "Alikoç Köyü (Makedonya) Özelinde Kadının Evlilik Göçü", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/ 27 (2013), s. 177-95.

Akpınarlı, H. Feriha. "Anadolu Ve Makedonya El Örgüsü Çorapların Ortak Özellikleri." Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu - Türkiye Makedonya İlişkileri, Makedonya, 31 Ağustos - 06 Eylül 2018.

Akpınarlı, Hatice Feriha. *El Örgüsü Çorapların Teknik Desen Renk Ve Kullanım Özellikleri*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 1995.

Akpınarlı, Hatice Feriha, ve Seçim, Esra, "Geleneksel Dantel Motiflerinin Lazer Kesim Yöntemi İle Tekstil Yüzeyine Aktarılması", *Kesit Akademi Dergisi*, 4/ 15 (2018), s. 192-202.

Arslan, Pınar, ve Akpınarlı, Hatice Feriha, "Karadeniz Çalıklı Teknikli Çorapların Tasarım Özellikleri", *İdil Dergisi*, 0/ 65 (2020), s. 165-77.

Balkanal, Zeynep, "Ankara İli Polatlı Yöresi El Örgüsü Çoraplar", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 9/ 17 (2016), s. 149-66.

Barışta, H. Örcün, "Türk Sanatlarından El Örgüsü Çoraplar", *Erdem Dergisi*, 2/ 6 (1986), s. 867-86.

Barışta, H. Örcün. *Türk El Sanatları*, Ankara 1998.

Çalışkan, Vedat, ve Akbulak, Cengiz, "Bursa Kentine Yönelik Göçlerin Gecekondulaşma Sürecine Etkiler: Uludağ Yamaçlarındaki Gecekondu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3/ 12 (2010), s. 115-22.

Çiftçi, Asıhan. *Kayseri İli Çorap Ve Patiklerindeki Motiflerin Tekstil Tasarımına Uygulanması*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2017.

Diyarbakırlı, Nejat. *Hun Sanatı*, İstanbul 1972.

Eroğlu, Mehmet Ali. *Eski Osmanlı Çarşısı Alan Araştırması*. Üsküp/Kuzey Makedonya, 2022.

Eroğlu, Mehmet Ali. *Eski Osmanlı Çarşısı Alan Araştırması Fotoğraf Çekimi*. Üsküp/Kuzey Makedonya, 2022.

Eroğlu, Mehmet Ali. *Makedonya Çorap Örneklerinin Yüzey Alan Şeması Çizimleri*. Türkiye, 2023.

Güler, Mediha, Akpınarlı, Hatice Feriha, Ortaç, Hülya Serpil, Büyükyazıcı, Meral, Erkaplan, Emel, ve Kurt, Gülten. *Hemşin Çamlıhemşin El Örgüsü Çoraplar*, Ankara 2010.

Gürcüm, Banu H., ve Çifçi, Aslıhan, "Geleneksel Örne Motiflerinin Koleksiyon Yaratım Unsuru Olarak Kullanılması: Kayseri Çorap Örucülüğü Örneği", *Social Sciences Studies Journal*, 3/ 8 (2017), s. 445-58.

Kalay, Hacer Arslan, "Bir Kültürel Miras Varlığı Olarak Gevaş İlçesinde Geleneksel Çorap Örmeciliği", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0/ 35 (2017), s. 369-92.

Kılıçarslan, Hande, Ölmez, Filiz N., ve Etikan, Sema, "Kırşehir Yöresi El Örgüsü Çorapları: Günümüz Örnekleri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/ 1 (2020), s. 25-39.

Köklü, Vildan. *Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri Ve Yeni Tasarımlar*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1997.

Küçük Kurt, Ülkü, "Kuzey Makedonya-Valandova-Çalıklı Köyünde Türkan Zulfikarova'nın Dokuduğu Çarşaflık Kumaşlar", *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 13/ 26 (2020), s. 688-710.

Murat, Hamza. "Kuzey Makedonya Üsküp Örne Çorapları Hakkında Görüşme." Mehmet Ali EROĞLU tarafından yapılan sözlü görüşme. 16 Mayıs, 2022.

Onuk, Taciser, Akpınarlı, Feriha, ve Ortaç, Hülya Serpil. "Balkan Ülkelerinden Bulgaristan Ve Anadolu Türk El Sanatlarının Ortak Özellikleri." Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı Sempozyumu, İstanbul, 12–14 Aralık 2003.

Özbel, Kenan. *El Sanatları I Anadolu Çorapları*, Ankara 1945.

Soysaldı, Aysen, ve Çolak, Adem, "Bolu-Gerede İlçesi Mangallar Köyü El Örgüsü Çorap Ve Patikleri", *İdil Dergisi*, 7/ 49 (2018), s. 1201-05.

Tufan, Melek, Özus, E. Elhan, ve Erden, Filiz, "Makedonya Üsküp Yöresi Giysilerinden Kına Kıyafeti", *International Journal of Culture and Sport*, Özel Sayı 4 (2015), s. 197-202.

Yıldırım, Fatma, "Dokumacılık Sanatının Trabzon/Şalpaazarı Yöresindeki Yansıması Ve Motif İncelemesi: Çanta Ve Çorap Örneği", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 0/ 26 (2015), s. 97-114.

Extended Abstract

Culture differs from society to society, has continued since the past, has continuity, and is unique to the society; It is the thought and lifestyle that constitutes the customs, traditions and observances. It may differ according to geographical conditions and beliefs. Cultural variety is created as a result of the interaction of various differences.

As a result of cultural variety, factors such as tradition, custom, belief, language, history, geography, etc. are shaped to fit the makeup of each culture. In the reflection of these factors, which are shaped by the social structures of societies, art plays a significant role. Individuals can express to the other party their emotions and thoughts through art. Culture and art are viewed as an unbreakable pair for all of these reasons. Different art forms that reflect the legacies of societies can be found within the concept of culture and art. Handicrafts are among the most significant of these art forms.

By making use of their knowledge, experience, talent and creativity, individuals produce handicraft products that reflect their own knowledge through available or easily accessible raw materials, various tools and techniques. As handicrafts are made to reflect cultural values; generating income, providing economic benefits, making use of leisure time, etc. purposes can be made.

The importance of handicrafts, which are prevalent in many countries, is equally significant in Turkish culture. Turkish culture and art are still present across a large geographic region, from Central Asia to the Anatolian region and from Anatolia to the Balkans. On various days, several Balkan nations were visited in an effort to look for remnants of Turkish culture and art, which have a long history dating back thousands of years.

In this study, knitted socks which have a significant role in Macedonian folklore have been investigated in these regions, which were under Ottoman administration for a prolonged period of time and where remnants of the Ottoman Empire can be observed in the architecture and handicrafts. It aims to investigate and document the pattern, color, and composition elements of hand-knitted socks with animal characters that were found particularly in the Skopje region and where the impacts of Tetova (Kalkandelen) and Gostivar folklore are visible.

This region, known as the "old Skopje bazaar", where the research was carried out, is a settlement that reflects the architectural features of the Ottoman Empire. When Skopje is mentioned, the first thing that comes to mind is a sightseeing area where tourists frequently visit and shop. In the last 20-30

years, the North Macedonian administration has had many large sculptures built in a settlement 2-3 kilometers away, as an alternative to the Ottoman bazaar of Skopje and almost as a new travel place. Most of the sculptures bear religious and mythological traces. By illuminating the areas where these statues are located, they try to shade the Ottoman traces in Skopje, and aim to shift the attention to this region by creating an alternative and more attractive place to the Skopje Ottoman bazaar. However, this attempt cannot be said to have been very successful. When Skopje is mentioned, one of the first places that comes to mind and must be visited is the Ottoman bazaar of Skopje today. Particularly at this bazaar, there are several locations where souvenirs, traditional socks made of woven and knit materials, and other items reflecting the Balkan culture are offered. One of them is Oriental Art, which can be found in Oldbazaar No:27 Skopje. The owner of this company, Hamza Murat, also has a collection of hand-woven and knitted goods.

In an interview with the person who provided the information, Hamza Murat, he revealed that he had gathered the socks for his collection from Skopje and the area, particularly from the villages of Tetova (Kalkandelen) and Gostivar. Between 30 and 42 cm is the range for the socks' length, and 16 to 20 cm is the range for their width. A 30- to 50-year history of sock production is mentioned by him.

Today, the Huns' presence in the Balkans is part of Turkey's presence in North Macedonia, which has a multiethnic and multicultural population. Following the establishment of the Ottoman Empire, the local populace assimilated Turkish culture into their own.

It is known that in some parts of North Macedonia, Turkish communities have been living for many years and they still preserve handicrafts bearing the traces of their own culture. Before the Ottomans ruled the Balkans, Turks began migrating to North Macedonia. According to historical sources, the Yoruks of Anatolia led the most intense migration wave during the reign of Beyazıt I. The Yoruks migrated to the Balkans from central and western Anatolia and the Marmara Region, and once there, they split up and settled in various areas around the Balkans. Some of the Yoruk groups oriented towards the east of North Macedonia settled down and lived on the mountain slopes. It is known that these migrations were carried out in order to revitalize the region and to provide security by opening the unmanned areas to settlement. It is known that the wave of migration from Anatolia to the Balkans continued until the end of the 16th century, but completely ended in the 17th century.

When historical documents are reviewed, it becomes clear that Ottoman-Turkish dominance in the Balkans lasted for over five centuries and provided a

life of peace and tranquillity. The culture of this geography was also shaped by the influence of the Turks. According to official statistics, 78 thousand Turks resided in North Macedonia in 2016, and unofficial estimates place the number between 100 and 150 thousand. However, the number of Turks in Macedonia trying to maintain their existence in these regions is decreasing day by day.

Clothing and socks, which are complementary to clothes, are seen as a very important element in the cultural phenomena of North Macedonia. Since the borders of the Balkan countries are very close to each other, they interacted with each other both sociologically and artistically. It is a clear indicator of this interaction that a sock sample seen in North Macedonia is also seen in Kosovo. This situation is reflected in the variety of socks knitting in the region with the clothing tradition of the Macedonian people, the materials used, the form and decorations. Socks with different characteristics are found in Crona Gora, Tetova, Gostivar, Debar, Bitola, Radovish, Kumanovo, Ohri, Prilep regions.

The yarn qualities of the animal-figured socks made in the North Macedonian areas of Skopje, Tetova, and Gostivar, which serve as the study's sample, are analyzed. Wool, cotton, and orlon yarn are all utilized, with wool yarn being more prevalent in samples of older socks. Socks made in the last 20 to 30 years are made of cotton and orlon yarns. The person of reference conveyed the information that wool threads wear out quickly, especially the heel parts are pierced quickly, therefore cotton and orlon threads are used instead of wool threads.

In knitting the socks, 5 needles with hooks are used, and crochet with a single needle is used in some socks, especially at the end of the leg part. This technique is found in Anatolian socks in Bursa Keles region, and it is known that the people here came from the Balkans. As knitting technique in socks; plain and colorful patterned knitting technique was used. In colorful patterned knitting, the motifs are placed with the plain knitting technique, and in some examples, it is made in the knitting style called "Çalıkli technique" as it is done in Hemşin and Çamlıhemşin districts of Rize province in the Black Sea region. The name given to this technique in the North Macedonia region could not be determined. Patterns made with the "Çalıkli technique" on Macedonian socks; It can be seen at the end of the hosiery part and the head part of the socks. In this patterning, the knitting is tighter and stretches less. Thus, the sock stays standing without slipping down.

When the color characteristics of the socks are examined, it is seen that at least 5 colors and at most 8 colors are used in a sock. It has been determined that red, green, yellow, white and black colors are used in all of the sample socks. When examined according to color intensity, it was determined that 9

socks were blue, 7 socks were mustard yellow, 5 socks were turquoise, 4 socks were purple, 3 socks were dark blue and pink, and 1 socks were orange. In only one sample of socks, glitter yarn was used.

The most crucial component of socks, the motifs, express the knitter's views, emotions, and thoughts as well as regional culture, natural structure, and many cultural traits. When we examine it in terms of decoration features, it is seen that animal figures in the figured decoration group are used intensively from geometric, floral, figured, object, symbolic and written decorations. It can be noticed that seven of the animal-themed sample socks have bird motifs. Butterfly designs can be found on two of the socks, as well as deer, rooster, fly, and double-headed eagle motifs on one each. Animal themes like rooster-butterfly, fly-bird, and bird-deer are sometimes combined in examples. In the figured decorations, it is seen that the heart motif is used on all socks, among the birds and between other motifs. Due to the requirement of knitting technique in embroidering motifs, floral, branch, and leaf motifs floral ornaments are knitted in a geometrical style. Bird, heart, flag, star and geometric decorations are seen together in one sock sample. In addition, with geometric decoration on the soles of the socks and the spaces of other motifs; straight line, oblique line, square, triangle and points are placed. Generally, the birds are knitted facing each other and facing each other, as well as those knitted facing each other when the right and left socks are worn.

These days, pompoms or tassels are added as ornamental accents on the socks' edges and tops. The yarns left over after making socks were utilized to make these tassels. It has been discovered that the socks' variety of colors represents happiness and cheer. Silver-threaded, gold- and silver-colored socks samples were also found throughout the examination. The information that these samples were dowry socks and were worn in the period between the engagement and the wedding was conveyed by the person. In addition, it was also informed by the source that multi-patterned and multi-colored socks are worn by young people, and that samples of socks with little patterns, low colors and plain colors with no pattern on the neck are preferred by middle-aged and elderly people.

Turkish culture and art has continued to exist in a wide geographical area, which sprouts in the steppes of Central Asia and gives its fruits in the Anatolian lands, and extends from the Anatolian lands to the Balkan geography. Turkish culture and art also extended to the Balkans following the migrations. The Turks, who were settled in the Balkan lands from Anatolia, laid the foundation of a mixed culture by being influenced by both their own cultural accumulation and the cultures of the settled life in the Balkans in these lands, which are their new living space. For all these reasons, Balkan culture and art show similarities with

Anatolian culture and art in many aspects. Knitted socks, which are an fundamental part of Anatolian folklore, and knitted socks in North Macedonian culture can be given as examples for these similarities.

In order to investigate the traces of Turkish art in the Balkans in different geographies, in May 2022, we went to Skopje, North Macedonia and examined the knitted socks samples found there. It is seen that 10 socks with animal figures detected in the cities of Skopje, Tetova and Gostivar in North Macedonia reflect the culture and nature of the country.

Flowers and leaves, which symbolize the greenery of North Macedonia's geography, are used in stocking compositions with animal figures. One of the factors in the use of a multicolored composition system, especially in flower, leaf and animal figures, is the geographical structure and vegetation of the region. At the same time, it has been determined that the multi-colored socks samples are preferred by the young people living in the region, as they reflect the joy, happiness and life energy, while the plain colored socks are preferred by the middle-aged and elderly people.

Today, many of the hand-woven and hand-knitted products have degenerated and there are decreases in the use and production of traditional products due to these corruptions. The production and use of hand-knitted socks, which form an important part of the folklore of North Macedonia, has declined and is even in danger of extinction. It is of great importance that the samples identified by these and similar studies are cataloged and transferred to future generations.